

KIBILLENŐ EGYENSÚLY

AZ EGYRE FOKOZÓDÓ NEMZETBIZTONSÁGI HELYZET EURÓPÁBAN ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

Több százan haltak és sebesültek meg 2015 januárja és 2016 decembere között az Európai Unió (EU) államainak területén elkövetett erőszakos támadásokban. Fegyveresek végeztek velük, öngyilkos merényletek áldozatai lettek vagy előre megfontolt szándékkal elütötték őket, miközben átkeltek az úton. A kegyetlen bűncselekmények célpontjai nem csupán az áldozatok, hanem a társadalmak voltak. Támadás érte az emberek életét és gondolkodásmódját is. Nyilvánvaló, hogy sürgősen véget kell vetni az ilyen természetű féktelen erőszaknak, és meg kell védeni az embereket. Az állampolgárok élethez és szabadsághoz való jogának tiszteletben tartása minden kormány elengedhetetlen feladata, megvalósításuk érdekében azonban nem lehet bármilyen eszközt igénybe venni. A legfontosabb, hogy a kormányok nem tehetnek eleget kötelezettségeiknek úgy, hogy éppen azokat a jogokat tiporják lábbal, amelyeket megvédeni igyekeznek.

Az elmúlt két évben során azonban jelentős paradigmaváltás következett be Európa-szerte: a korábbi nézet helyett, amely szerint a kormányok kötelessége olyan biztonságos környezetet teremteni, ahol a polgárok élvezhetik jogaikat, egyre inkább az a felfogás válik uralkodóvá, hogy biztonságuk megteremtése érdekében a kormányoknak korlátozniuk kell az emberek jogait. Mindez alattomosan újrarajzolja a határokat az állami hatáskörök és az egyének jogai között.

Az egyes EU tagállamok és regionális testületek megannyi terrorizmus elleni intézkedés előkészítésével, elfogadásával és végrehajtásával válaszoltak a támadásokra, amelyekkel aláásták a jogállamiság elvét, növelték a végrehajtói hatalmat, megnyirbálták a bírósági kontrollt, korlátozták a szólásszabadságot és a polgárokat tömeges megfigyelésnek vetették alá. A második világháború után nagy körültekintéssel felépített jogvédelem építményét tégláról téglára elkezdtek lebontani.

A jelentés célja, hogy bemutassa az Európában jelenleg uralkodó nemzetbiztonsági helyzetet és áttekintést adjon arról, hova jutott Európa „biztonságiasítása” 2014 óta. A jelentés egy olyan világról számol be, ahol a félelem, az elidegenedés és az előítélet kezdi átvenni az EU sarokköveinek számító méltányosság, egyenlőség és a diszkriminációmentesség helyét.

A jelentés az alábbi nyolc témát boncolgatja:

- **a szükségállapot során (különleges jogrendben) alkalmazható törvények**
- **a törvényesség elve**
- **a magánélethez való jog és a tömeges megfigyelés kérdése**
- **a szólásszabadság**
- **a szabadsághoz való jog**
- **a szabad mozgáshoz való jog**
- **az állampolgárságtól való megfosztás**
- **a visszaküldés tilalmának elve (amelynek értelmében senkit nem lehet olyan helyre visszaküldeni, ahol kínzás vagy rossz bánásmód áldozata lehet)**

A jelentésben az emberi jogok megsértésére, valamint az emberi jogokkal kapcsolatos aggodalmakra vonatkozó példákat 14 EU tagállamból, illetve az ENSZ, az Európa Tanács és a különféle uniós testületek terrorizmus elleni kezdeményezéseiből vettük. A jelentés a következő országokra tér ki: Ausztria, Belgium, Bulgária, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Németország, Spanyolország és Szlovákia.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2178. számú határozata — amelyet rendkívül rövid idő alatt fogadtak el 2014 szeptemberében — arra kötelezte az államokat, hogy fogadjanak el olyan törvényt, amelyekkel felléphetnek a „külföldi terrorista harcosok” fenyegetéseivel szemben. Az európai államok többsége azóta számos terrorizmus elleni intézkedésre

tett javaslatot vagy fogadott el. Ahelyett, hogy ezek az intézkedések megerősítenék az európai emberi jogi rendszert, módszeresen leépítik azt, és veszélybe sodorják a nehezen kivívott jogokat.

A terrorizmus elleni kezdeményezések lényegi közös jellemzői az alábbiak:

- felgyorsított eljárások, amikor a törvényeket gyorsított eljárások során hozzák meg, anélkül, hogy érdemben konzultálnának a parlamenti képviselőkkel, szakértőkkel vagy a civil társadalommal;
- eltérések az emberi jogi kötelezettségvállalások jogi vagy gyakorlati vonatkozásaiban, amelyek gyakran károsan hatnak az emberek életére;
- a hatalom megszilárdulása a végrehajtó hatalom, annak hatóságai, valamint a biztonsági és a hírszerző apparátusok kezében, amely gyakran azzal jár, hogy a bírói hatalomnak mérsékelt vagy semmilyen szerep nem jut az intézkedések jóváhagyásában vagy azok hatékony ellenőrzésében;
- kevésbé hatékony vagy nem létező független felügyeleti mechanizmusok, amelyeknek az lenne a feladata, hogy ellenőrizzék a terrorizmus elleni intézkedések és műveletek végrehajtását, azonosítsák a visszaéléseket és felelősségre vonják a jogsértésekért felelős személyeket;
- a terrorizmus pontatlan vagy túl tágan értelmezett meghatározása a törvényekben, amely sérti a törvényesség elvét és visszaélésekhez vezet;
- a bizonyítási eljárás során a megalapozott gyanú hagyományos bűnügyi sztenderdjéből pusztán gyanú lett, néhány államban pedig semmilyen követelményt nem támasztanak a gyanúsításhoz;
- halvány vagy olykor semmilyen kapcsolat nincs a bűncselekmény előkészítése vagy az arra való felbujtás és a tényleges bűncselekmény között;
- a büntetőjogi szankciók helyett közigazgatási hatósági intézkedésekkel korlátozzák az emberek szabad mozgáshoz és egyesüléshez való jogát, amelyek egyébként biztosítékként szolgálhatnának a kérdéses személyeknek visszaélésekkel szemben ;
- a véleménynyilvánítás számos olyan formáját büntetendővé tették, amelyek távol állnak az uszítás fogalmától, és így veszélybe került a törvényes tüntetés, a szólásszabadság és a művészi szabadság;
- kevesebb lehetőség áll rendelkezésre a terrorizmus elleni intézkedések és műveletek igazságszolgáltatás előtti megtámadására , mivel az államok általában nem fedik fel a titkos információgyűjtés során szerzett bizonyítékokat az intézkedéssel érintett személyek vagy ügyvédek előtt;
- az államok nemzetbiztonsági aggályokra és „terrorfenyegetettségre” hivatkozva önkényesen vesznek célba migránsokat, menekülteket, emberi jogi aktivistákat, a politikai ellenzék tagjait, újságírókat, kisebbségi csoportokat és olyan személyeket, akik törvényes keretek között gyakorolják a szólásszabadsághoz valamint az egyesüléshez és gyülekezéshez való jogaikat, és
- a különleges bánásmódot igénylő csoportok — beleértve a nőket és a gyerekeket — szükségleteinek és jogi védelmének figyelmen kívül hagyása.

A terrorizmus elleni intézkedések újabb hulláma sérti továbbá az EU egyik alapvető elvét, a diszkrimináció tilalmát is. Az intézkedések sok esetben elméletben és a gyakorlatban egyaránt diszkriminatívak, illetve aránytalanul negatív hatást gyakorolnak főleg a muszlimokra és a külföldi állampolgárookra, valamint a muszlimnak illetve külföldinek vélt személyekre.

Számos férfi, nő és gyermek esett verbális vagy fizikai erőszak áldozatául a terrorizmus elleni küzdelem során. Előfordult, hogy leszállítottak utasokat egy repülőgépről azért, mert „terroristának tűntek”. Franciaországban megtiltották néhány nőnek a strandon, hogy a teljes testüket eltakaró fürdőruhát viseljenek. Menekült gyerekeket tartóztattak le Görögországban, mivel játékpisztolyokkal játszottak. A jelentés, amely rengeteg olyan esetről számol be, ahol az érintettek hátrányos megkülönböztetésben részesültek, arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy az államok és képviselőik részéről tapasztalható megkülönböztetett eljárásokat egyre gyakrabban tüntetik fel nemzetbiztonsági érdekekre hivatkozva elfogadhatóknak. Ezek azonban nem elfogadhatók.

Az egyik legaggasztóbb Európa-szerte tapasztalható fejlemény az államok azon munkálkodása, hogy minél könnyebben elrendelhesék és fenntarthassák a szükségállapotot terror vagy más erőszakos támadások veszélye esetén. Bár a rendkívüli intézkedések elvileg átmenetiek, némely államban már a büntetőjog általános részét képezik. Egyre több rendkívüli jogkör válik a nemzeti jog állandó részévé.

Tekintettel az európai politikai helyzet felfokozott állapotára, a választóknak fenntartásokkal kell kezelniük a felettük uralkodó hatalmakat és óvatosnak kell lenniük, hogy mennyire engedik át az irányítást a kormányoknak. Az egyre nagyobb számban megjelenő nacionalista szélsőjobboldali pártok, a menekültellenes hangulat, a muszlimokat és közösségeiket érintő sztereotipizálás és diszkrimináció, a szólásszabadság és más véleménynyilvánítási formák elleni intolerancia — mindezek azt a veszélyt hordozzák magukban, hogy a rendkívüli hatáskörök olyan személyeket vesznek célba, akik egyáltalán nem jelentenek nemzetbiztonsági veszélyt és nincs köztük a terrorcselekményekhez. Valójában ez már most is előfordul Európában.

A szükségállapotú intézkedések végrehajtásához és kiterjesztéséhez szükséges küszöb jelentősen alacsonyabb lett, és fennáll a veszélye annak, hogy az elkövetkező években tovább csökken. Jóllehet a nemzetközi emberi jogi szabályok világosan kimondják, hogy a rendkívüli intézkedések csak valóban rendkívüli körülmények között alkalmazhatóak — vagyis „háború vagy a nemzet létét fenyegető más rendkívüli állapot esetén” —, mégis kezdi bevenni magát az emberek fejébe az a nyugtalanító gondolat, hogy Európa egy véget nem érő vészhelyzettel néz szembe.

Sok olyan ország van Európában — főleg olyanok, amelyeknek elhanyagolható tapasztalata van a terrorizmussal —, ahol a radikális kormányok különféle politikai meggyőződésből kifolyólag kísértést érezhetnek és fokozottan képesek lehetnek arra, hogy az első komoly terrorista támadás után szükségállapotot hirdessenek ki. Ezeknek a kormányoknak lehetőségük lesz egy sor olyan intézkedést bevetni, amelyek valószínűleg nem csak azokra fognak kihatni, akiknek valóban köztük volt a terrorcselekményekhez. Ez már bekövetkezett Franciaországban, ahol a hatáskörök kiterjesztése — az egyik fő politikai párt jóvoltából — a párizsi támadásokat követő bizonytalan időszakban jelentősen hozzájárult ahhoz az általánossá váló nézethez, hogy a terrorcselekmények általános veszélye ténylegesen a nemzet létét fenyegeti.

A nemzet létét — a társadalmi kohéziót, a demokratikus intézmények működését, az emberi jogok tiszteletét és a jogállamiságot — veszélyeztető fenyegetés nem erőszakos bűnözők elszigetelt cselekedeteiből ered, bármennyire is szeretnék azok elpusztítani a fenti intézményeket és aláásni ezeket az elveket, hanem azon kormányokból és társadalmakból, amelyek készek arra, hogy a terrorizmus elleni harc során feladják az értékrendjüket.

Az Amnesty International felszólítja az összes államot, beleértve az EU tagállamait is, hogy újítsák meg elköteleződésüket a jogalkotás és a jogalkalmazás terén egyaránt, hogy eleget tegyenek a nemzetközi emberi jogi kötelezettségeiknek a terrorizmus elleni harcban. Véget kell vetni a jogvédelem terén zajló egyenletes visszafejlődésnek.

A teljes jelentés, [Dangerously Disproportionate: The ever-expanding security state in Europe](https://www.amnesty.org/en/documents/eur01/5342/2017/en) (Index szám: EUR01/5342/2017) címmel elérhető angolul és franciául a www.amnesty.org/en/documents/eur01/5342/2017/en linken.